

Délvidéki reformátusok

Köztudott, hogy ahol magyarok élnek, ott reformátusok is akadnak köztük, és nagy általánosságban az is igaz, hogy aki a Kárpát-medencében református, az valószínűleg magyar nemzetiségű. Nincs ez másként a Délvidéken sem. Bár a régi Magyarország Délvidékén (melynek legnagyobb része ma Szerbia Vajdaság nevű tartományához tartozik) legalább tizenegy évszázada él a magyarság, napjainkra lélekszáma már csak 300 ezer fő körül lehet, míg a szerbiai református egyház ma már csak 17 ezer hívőt tart nyilván.

A reformáció a XVI. században viharos gyorsasággal terjedt a magyarság körében Kárpát-medence-szerte, ám az Alföld legdélebbi részén már alig, minthogy a mohácsi csatavesztés után a török előretörésével a magyar népesség majdnem kétszáz évre szinte teljesen eltűnt erről a vidékről. Bácskában és a Bánságban (Temesközben) a többi itt élő néphez hasonlóan a református magyarság sem őshonos: felmenőik a török utáni újratelepítésekkel érkeztek. A reformáció óta folyamatosan fennálló gyülekezeteket

tehát a mai Vajdaság területén – szemben például a szintén a régióba tartozó baranyai Drávaszöggel vagy Szlavóniával – hiába keresnénk.

A Délvidéknek a törököktől való visszafoglalása után rögtön megindult a szervezett betelepítés, és hamarosan a spontán bevándorlás is elkezdődött. Am a Magyarország északibb tájairól újonnan érkezők között egészen a XVIII. század végéig, II. József türelmi rendeletéig nem lehettek reformátusok, minthogy a bécsi udvar – komoly katonai kockázatot látva bennük – tiltotta a „rebellis” magyar kálvinistáknak a törökkel határos vidéken való letelepedését.

A legtöbb újonnan létrejött dél-alföldi helység lakossága Magyarország különböző tájegységeiről, illetve Európa számos országából érkezett, így legtöbbször vegyes nemzetiségű és felekezeti képet mutatott. Ezzel szemben a zömével a Kis- és Nagykunságból, illetve a Jászságból érkezett református magyarok általában tömegesen keltek útra kibocsátó településeikről, és együtt is telepedtek le valamely déli területen. (A Bácsfeketehegyre érkező telepesek például nemcsak tanítójukat és papjukat, hanem még templomuk harangjait is magukkal hozták Kunhegyesről!) Ennek köszönhető, hogy míg a népi emlékezet a legtöbb délvidéki település kirajzásának kiindulópontjait nem tartotta számon, addig a református magyarok nemcsak kibocsátó településeik nevét tudják, hanem sokáig még rokon kapcsolatokat is ápoltak a régi szülőföldön maradtakkal. Az óhaza eleven emlékére vall, hogy amikor a magyarittabéi lakosok a XX. század elején a templomuk előtt Kossuth-szobrot állítottak, azt úgy tervezték meg, hogy arccal az óshaza felé nézzen. Ismerve az erős érzelmi köteleket, nem csoda, hogy itt az „óshazán” a kibocsátó Békés vármegyét kell érteni! Az is megkapó, hogy számos helységben a mai napig megemlékeznek a több mint kétszáz évvel ezelőtti idevándorlás évfordulójáról, amit falunapként ünnepelnek meg. Pacsérta például a kirajzás 220. évfordulója alkalmából a kibocsátó településről, Kisújszállásról lovas emléktúra érkezett. A kisújszállásiak az összetartozás jeleként egy marcona kun férfit ábrázoló koszorót, úgynevezett „kunbálványt” is hoztak magukkal a faluba, ami azóta Pacsér egyik fő látványossága.

A jász, kun és békési származású magyarokon kívül bukovinai székely reformátusokat is találunk a délvidékiek között: ők a dél-bánsági Pancsova város mellett

Újszivác
romos német
temploma

Bácskossuthfalva,
református
templom

Magyarittabé
református
templomának
bejárata

A település
névadójának
szobra
Bácskossuthfalván
ASZERZŐ FÉLVÉTELEI

élnék. Hertelendfalva magyarságát a XIX. század végéig „csángoláz” idején a bukovinai Andrásfalváról telepítették az akkori Magyarország legdélebbi vidékére. Nemesen egyszerű templomcskájuk ma már Szerbia legnagyobb kőolajfinomítójának árnyékában bújkál meg mint a magyar reformátusság déli végvára. Azaz hogy csak majdnem végvára, hiszen a fővárosban, Belgrádban is van gyülekezet.

A régtől, tehát a reformáció óta protestáns gyülekezeteken kívül egy-két áttért közösség is színesíti a délvidéki magyar reformátusság tablóját. A szerémségi Maradék és Nyékincsa eredetileg katolikus magyarságának egy része a XIX–XX. század fordulóján azt követően tért át a református vallásra, hogy egyházi előjáróiktól – külö-

nösen a horvátosító szándékú Josip Strossmayer püspöktől – sorozatosan durva elutasításban részesültek, amikor magyar nyelvű szentbeszédet kértek. A maradékiak, amint megkapták a lelkészt, rögtön elkezdték építeni templomukat, ahol a gyerekek magyar nyelvű oktatása is megindulhatott. Nem véletlen tehát, hogy a Szerémségben ma is a maradéki a legerősebb magyar közösség. Az ezredfordulón pedig, évtizedekkel azután, hogy a településen bármilyen magyar civil szerveződés vagy magyar iskolai oktatás lett volna, Nyékincán is feléledt a parázs a hamu alatt: a református egyház épületében újjáalakult a Petőfi Egyesület, ahol néptánc- és népdalkör, illetve anyanyelv-ápoló foglalkozások fogják össze a legféltrebb magyar szórványt.

A falusi gyülekezeteken kívül, mint amilyenek – az eddig említettek felül – a torontálvásárhelyi, a bácskossuthfalvi és a pirosi, tipikus városi gyülekezetek is létrejöttek a Délvidéken, például Pancsován, Újvidéken és Zomborban. E közösségek tagjai szórványosan költöztek oda az ország különböző tájairól. A pancsovai templom vezetősége, hogy állítólag Jókai Mór indította el a közadakozást, hogy fölépülhessen; az óbecsei építésére pedig – a templomban lévő márványtábla tanúsága szerint – maga I. Ferenc József király is adakozott. A nagykindai a legkülönlegesebb seccszós, a nagybecskereki pedig talán a legkecsesebb neogótikus templomépilet az egész Délvidéken. Szabadka városa két Kálvin-szoborral is büszkélkedik: az egyik a református templomban, a másik az evangélikus templom előtti parkban áll. Apropos evangélikusok! A külsai evangélikusok és reformátusok leckét adnak ökümenéből a többi felekezet tagjainak: ők ugyanis az egyházközösség alapítása óta közös templomot használnak, sőt közös istentiszteleteken vesznek részt!

A magyarokon kívül a XVIII. század végétől a második világháború végéig német reformátusok is jelentős számban éltek a Délvidéken. A helyi egyházi életben betöltött szerepük jelentőségére mutat, hogy a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban 1920 után újonnan megalakult református egyházmege első főesperese egy német falu, Torzsa lelkese, Klepp Péter, első főgondnoka pedig a szintén német származású Kurcz Henrik lett. Am a svábokat 1944-től kezdődően innen is kitessékeltek, azóta magukra hagyott templomaik szomorúan szemléltek az elüldözött közösségek épületeinek sorsát. Elég Ó- és Újszivác templomaira utalni. Az egyiket ma szoknyás védőtető övezi, hogy a templomról potyogó törmelék nehogy kárt tegyen az arra járóknak, a másikat pedig a községi tanács épülete kebelezte be: az egykori templom a háztömbbe beépítve ma már felismerhetetlen. A fent említett Torzsa templomának sok más lerombolt német templommal szemben szerencsesebb sors jutott: hatvan év elhagyatottság után a közel-múltban átadták a helyi görögkeleti egyházközösségnek, így újra rendeltetésének megfelelő célra használják.

A ma már sajnos inkább csak múlt időben említhető németeken kívül igazi kuriózumként egyetlen cseh református gyülekezetet is találunk még Szerbiában. A Versec mellett Nagyszereden már csak pár tuca cseh él. Bár lelkésük régóta nincs, vasárnaponként kétszer is összejönnek imádkozni, énekelni – a prédikációkat könyvből olvassák föl.

Kurcz Ádám